

811.163.41'373.611

<https://doi.org/10.18485/sj.2019.24.1.18>

МИЛАН В. СТАКИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 27. 11. 2018.
Прихваћен: 15. 01. 2019.

ИМЕНИЧКИ СУФИКС *-СТВО* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду ће се објашњавати продуктивни именички суфикс *-ство*: његово порекло, његово везивање за различите творбене основе и значења њиме изведених именица у савременом српском језику. Надаље, биће речи и о аломорфима и дериватима суфикса *-ство*. И све то на грађи прикупљеној из шестотомног *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске.

Кључне речи: суфикс *-ство*, аломорфи, деривати, изведенице, творбена структура, значења, деривациони однос, мотивне речи, придеви, именице.

Објаснити један суфикс значи говорити о више појединости: о пореклу тога суфикса, о значењу њиме изведених речи, о мотивним речима и њиховим творбеним основама, о деривационом односу мотивних и мотивисаних речи, о суфиксним аломорфима повезаним са гласовним алтернацијама на морфемном шаву творбене основе и суфикса, о суфиксним дериватима и њиховом начину и узроку јављања, о значењу помоћу њих изведених речи, о продуктивности датог суфикса и о његовим семантичким синонимима и, напослетку, о гласовним алтернацијама и фонемском уобличавању изведеница. Све ћемо ово покушати применити на именички суфикс *-ство* и на њиме изведене именице у савременом српском језику а на основу обимне грађе прикупљене из шестотомног *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске (надаље: РМС).

* mstakic@mts.rs

Порекло. Било је више покушаја да се објасани порекло суфикса *-ство*. Навешћемо неке од њих, оне важније.

Петар Скок у трећем тому *Етимологијског рјечника* каже за суфикс *-ство* да је „sveslav. i prasl., živ i produktivan sufiks, bez paralela u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima. Ide u grupu sufiksa koji služe za tvorenje apstrakta od imenica i pridjeva, izvedenih i neizvedenih ... Složen je od dva elementa, pridjevskog *-ьsk* i od *-tvo*” (Скок 1973: 354). Осим мале непрецизности у обележавању придевског *-ьsk* (место *-ьsk-*), П. Скок је у праву и кад тврди да је то прасловенски суфикс, без паралела у балтичкој групи и у осталим индоевропским језицима и да је састављен од два елемента (придевског *-ьsk-* и именичког *-tvo*).

А. Меје пише о суфиксима *-tvo* (*-tva*) и *-stvo*. Први доводи у везу са санскритским *-tvām* и каже да „в славјанских језицима уже не представљен”. Облик *-stvo* пореди с готским *waurstw* „труд” и потврђује га примером „**бѣство** ’бегство’ в соответствии с **бѣжати**”. Надаље, каже да је тај суфикс распрострањен „при помощи гласной *-i-*, позволяющей присоединять эту форму к основам, оканчивающимся на согласную, она дала продуктивный тип на *-ьstvo*, часто распространенный вторичным суффиксом *-ьје*, а именно, *-ьstv-ьје*, дающее отвлеченные производные от имен; так, от **отыць** – **отычьство** и **отычьствик** „родина”; от **богаты** – **богатыство** и **богатыствик**, и т. д.” (Меје 1951: 296). – Овде би се могло прокоментарисати, и ставити под сумњу, неколико појединости: прво, облик *-stvo* потврђује само старословенско **бѣство** са значењем „бегство” и на страну то што један једини пример не значи много, овај облик ће, по нама, пре бити резултат морфолошког или фонолошког уобличавања него творбени модел, јер ако бисмо и издвојили *-stvo* као суфикс, *бѣ-* не би могло бити творбена основа и не би могло бити морфемски део глагола **бѣжати**; друго, он суфикс *-stvo* проширује вокалом *-i-* испред суфикса и притом објашњава *зашто* – тај вокалски елемент омогућује „присоединят эту форму к основам, оканчивающимся на согласную”, те је тако настао продуктивни облик *-ьstvo*, али не каже *како* – одакле се то *-i-* (> *-ь-*) перинтегрисало и присаједилило са првобитним *-stvo*. То нам А. Меје не каже, а и тешко би било наћи такву творбену основу од које би се перинтегрисало *-i-* (перинтеграцији би морала претходити и промена значења), и највероватније да првобитни облик суфикса *-ьstvo* није био *-stvo*. Коначно, није спорно да је суфикс *-ьstvo* „часто распространенный вторичным суффиксом *-ьје* – то нам уосталом недвосмислено потврђују многобројни старословенски примери (в. Цејтлин 1986: 176–191) – али није само *-ьstv-ьје* давало „отвлеченные производные от имен”, јер и суфиксом *-ьstvo* су се изводиле апстрактне именице од именица, о чему сведочи, између осталог, обимна грађа из српског језика.

Александар Белић порекло суфикса *-ство* овако објашњава: „Наст. *-ство* са значењем апстрактним и колективним (вероватно наст. *-тво* комбинован са прид. наст. *-ьскъи* после одвајања *къи*, тј. *-ьс-тво*; могао би бити и *-ьт+тво*

или сл.; словенског је порекла). Још је продуктиван” (Белић 2000: 139). – Осим што је словенског порекла и што је продуктиван, тачно је и то да у свом саставу има суфикс *-тво*, али је немогуће да је суфикс *-ство* постао онако како А. Белић описује. Заправо, он је дао две хипотезе развика суфикса *-ство*: једна да је тај суфикс настао додавањем *-тво* на придевски суфикс *-скъи* „после одвајања *-къи*, тј. *-с-тво*”, а друга је да би „могао бити и *-ѣт+тво*”. Обе су те хипотезе неодрживе: прва – зато што се од придевског суфикса *-скъи* (одређени вид суфикса *-скъ*) никад не може одвојити *-къи* јер *-къи* напросто није морфема; друга – зато што веза *-ѣт+тво* не би уопште могла дати апстрактно значење, а камоли један од најпродуктивнијих суфикса за творбу именица са тим значењем.

В. Вондрак је, по нама (в. Стакић 1988: 161), најбоље објаснио постанак суфикса *-ство* (срп. *-ство*): „... an Adj., die mit *-sko-* gebildet waren, wie z. B. *děťskъ* ist das Suff. *-tvo* getreten und aus *děťs(k)tvo* entstand *děťstvo* 'Kindheit'. Nach solchen Worten wurden dann auch von anderen Adj. usw. derartige Substantiva gebildet, wie z. B. *bogatъstvo* zu *bogatъ* (es gab kein **bogatъskъ*)” (Вондрак 1924: 490). – Тачна је, пре свега, основна поставка да је суфикс *-ство* састављен из два дела – придевског суфикса *-ск-* и именичког *-тво*, те да је та перинтеграција извршена у прасловенском језику када је добијен именички суфикс *-ство* са основним апстрактним значењем. Ми не улазимо у то да ли је апстрактно значење добијено од придевске основе или је и именички суфикс *-тво* имао такво (апстрактно) значење, за нас је важно само то да је у прасловенском језику добијен суфикс *-ство* са основним апстрактним значењем и да су га као таквог наследили сви словенски језици па и српски, у којем је добио велику продуктивност. Тачна је и Вондракова тврдња да се суфикс *-ство* додавао и на друге придевске основе, нпр. *bogatъstvo* (од *bogatъ*) мада није постојао придев **bogatъskъ*. Мора се, дакле, претпоставити готов, перинтегрисан суфикс *-ство* који се додавао на придевску основу *bogat-*. Скренућемо пажњу на још један детаљ: када се од именица типа *děťstvo* издвојио суфикс *-ство*, остала је именичка основа *děť-*. За нас је то путоказ како је суфикс *-ство* (< *ъstvo*) постао продуктиван у творби апстрактних именица од других именица.

Мотивне речи и деривациони однос. Речено је већ да је суфикс *-ство* врло продуктиван у савременом српском језику. И у старословенском језику његова продуктивност је велика, а јавља се у два вида: **-СТВО: БОГАТСТВО** и **-СТВИК: БОГАТСТВИК, ВЕЛИЧСТВО** и **ВЕЛИЧСТВИК, ОТЬЧСТВО** и **ОТЬЧСВИК** итд. (в. Цејтлин 1986: 176–191). Суфикс **-СТВИК** је сложен, састављен од **-СТВО** и **-ИК** са истим (апстрактним) значењем. „По мненију большинства исследователей, слова на **-СТВИК** образовались под влиянием общеславянских слов на **-СТВО**: суфф. **-СТВИК** – контаминация суфф. **-СТВО** и **-ИК**” (Цејтлин 1986: 190). ОвOME треба додати и мишљење Хабургајева: „Принято считать, что в старейших кирило-мефодиевских переводах суффикс не осложнялся

формантом **-ик**, који по происхождению является моравизмом, т. е. стал использоваться в период функционирования славянских переводов в Моравии. С течением времени (в ходе исторического развития церковнославянского языка вариант **-ѣств-ик** получает все большее распространение, особенно – в восточнославянском изводе” (Хабургајев 1986: 123). У савременом српском језику нема сложеног суфикса *-ствије*, осим у неколико примера који су, заправо, црквенословенизми: *чудествије*, *путешествије*, *моленствије*, *многолетствије* (Николић 2000: 348).

Стјепан Бабић пишући о суфиксу *-ство*, тврди следеће: „Sufiksom *-stvo* imenice su izvedene od imeničkih, pridjevnih, glagolskih, zamjениčkih, brojevnih i priložnih osnova” (Бабић 1986: 260). А што се тиче продуктивности појединих основа, Стј. Бабић додаје: „Plodna je sufiksalna tvorba od imeničkih osnova ..., a ostale su tvorbe slabo plodne ili su neplodne. ... Izvedenica sa sufiksom *-stvo* od pridjeva ima relativno malo. U građi ih se našlo pedesetak i već taj podatak kazuje da je tvorba od pridjeva slabo plodna. Pregled građe pokazuje da novih tvorenica iz 20. stoljeća nema, da je nekoliko novijih nastalo oko 1860. g., a ostale su starije tako da se može reći da je sufiks *-stvo* u ovoj kategoriji praktički neplodan. ... Od glagolskih osnova izvedeno je desetak imenica ... *bístvo*, *dežúrstvo*, *jámstvo*, *násljedstvo*, *preustróјstvo*, *umórstvo* ... Od ostalih osnova tvorenice su rijetke. Od brojevnih osnova izvedene su imenice *dvóјstvo*, *tróјstvo*, od zamjениčkih *svóјstvo*, od priložnih *mnóštvo*” (Бабић 1986: 266, 267). На основу овога јасно је да је суфикс *-ство* продуктиван само онда кад се додаје на именичке основе. То потврђује и наша грађа (из шестотомног *Речника* Матице српске). А потврђује и још нешто: међу мотивним именицама највише је оних које означавају особу, и то првенствено особу мушког рода. За Стј. Бабића „to je i razumljivo jer su im. m. r. u pravilu zastupnici vrste. Stoga imenice ž. r. dolaze kao osnove samo ako nemaju mocijskog para, a to su imenice koje imaju drugačije leksičko ostvarenje ili koje označuju osobine biološki ili sociološki svojstvene samo ženama: *djèvoјaštvo*, *pòsestrimstvo*, *prìmāljstvo*, *usìdjelištvo* ...” (Бабић 1986: 260).

Иван Клајн у вези са мотивним речима изведеница које имају и именице на *-ство* и придеве на *-ски* (а таквих је највише!), износи дилему, или псеудо-дилему, око одређивања творбених основа именица са суфиксом *-ство*. Ево шта он каже:

„Да ли је испред *-ство* именичка или придевска основа често није лако пресудити. Примера ради, Маретић 1963: 360 изводи *јунаштво* из *јунак* (преко *јуначьство*), а слично Лескин 1914: 299 каже да је *дјевојаштво* од именице (*дѣвојчьство*). Стевановић 1964¹: 537, напротив, убраја *јунаштво*, *девојаштво*, *момаштво*, *нечовештво* међу изведенице од придева. Оваква колебања су неизбежна, будући да велика већина именица са изведеницом на *-ство* има и придев на *-ски* / *-чки* (уп. Бабић 1991: 278), а фонетске алтернације су исте с једним и с другим суфиксом. Пошто нема разлога да именице на *-ство* сматрамо секундарним или мање важним од придева на *-ски*, ми ћемо их третирали као деноминалне где год постоји именица с датом основом” (Клајн 2003: 185, 186).

Овде И. Клајн у много чему није у праву: 1) Да ли је испред *-ство* именичка или придевска основа, лако је „пресудити”, јер се то види из творбеног значења и творбеног односа именица на *-ство* са мотивним именицама. 2) Маретић и Лескин с правом изводе *јунаштво* из *јунак* (јер *јунаштво* значи „особина коју има јунак” РМС), М. Стевановић, истине ради, именице *девојаштво*, *момаштво* изводи и од именица и од придева (Стевановић 1970: 511, 512), што, разуме се, није исправно јер су обе изведенице од именичке основе: *девојка*, *момак*. 3) „Оваква колебања” не само да нису „неизбежна” него их и нема иако „велика већина именица са изведеницом на *-ство* има и придев на *-ски/-чки*” (*-чки* је фонемски завршетак! Није ни суфикс ни аломорф суфикса *-ски*). А шта смета именицама на *-ство* што се од њихових мотивних именица граде и придеви на *-ски*? 4) Неће бити да су фонетске алтернације „исте с једним и с другим суфиксом: упор *јуначки* и *јунаштво* и сл. 5) Ако уопште треба коментарисати, не одређује се да ли су неке изведенице, у овом случају – именице на *-ство*, деноминалне или деадјективне по томе што „нема разлога да именице на *-ство* сматрамо секундарним или мање важним од придева на *-ски*” него на основу творбеног дефинисања изведеница и на основу тога успостављеног деривационог односа изведених и мотивних речи.

Михаило Стевановић међу именицама изведеним суфиксом *-ство* од придева као што су *блаженство*, *богатство*, *детињство*, *достојанство*, *неваљалство*, *пијанство*, *проклетство*, *мајчинство* и сл наводи и *девојаштво*, *јунаштво*, *момаштво*. Да ли с правом? Свакако не, а ево зашто. Прво, суфикс *-ство* је постао у прасловенској епоси од придевског *-ъsk-* и именичког *-tvo* (*-ъs(k)tvo*). После перинтегрисања придевског *-ъskъ* остајала је именичка основа (упор. *dět-ъskъ* + *-tvo* – *dět-ъstvo*). Тако добијен именички суфикс додавао се на друге именичке основе, па и придевске (упор. *bogatъstvo* : *bogatъ*), али не и на придеве од којих је постао, на придеве са суфиксом *-ъskъ*. Погледајмо сада и семантичку страну. Од придева типа *богат*, *проклет*, *блажен* и сл. помоћу суфикса *-ство* изведене су именице *богатство*, *проклетство*, *блаженство* које значе особину коју карактерише придев у основи. А именице које је М. Стевановић ставио у групу деадјектива имају ова значења: девојаштво „*доба девојачко*, *девовање*”, јунаштво „**1.** *особина онога који је јунак*. **2.** *јуначко дело*”, момаштво „**1.** *момачко*, *младићко доба*. **2.** *момачка снага и окретност*”. Нису то само апстрактне именице: *девојаштво* је доба у животу жене, живот девојке и карактеристика тога периода у животу жене; *јунаштво* је особина јунака, дело које је учинио јунак; *момаштво* је доба у животу мушкарца, живот момка, снага момка” и сл. Најкраће речено, ове и њима сличне именице означавају нешто што се односи на именице у основи. Напореда са именицама на *-ство* постоје и придеви на *-ски*. „Прасловенски суфикс *-ъskъ* је суфикс односних придева који је могао означавати групну или категоријалну припадност, а није имао индивидуалнопосесивно значење” (Маројевић 1985: 95). И док у

руском језику, на пример, придеви на *-sk-* поред основног односног значења, у зависности од контекста, могу изражавати припадност појединачном лицу, у српском језику придеви тога типа могу имати само односно-квалитативно значење (в. Маројевић 1983: 159–175). На крају, да су се именице на *-ство* градиле преко придева на *-ски*, то би било свеобухватно, тј. где год постоји придев на *-ски* од њега би се градиле именице на *-ство*, а то значи да не би било именица типа *бачварство* (упор. бачвар и бачварски), *бећарство* (бећар и бећарски), *вунарство* (вунар и вунарски), *другарство* (другар и другарски), *занатство* (занат и занатски) и др.

Суфиксни деривати и аломорфи. Суфикс *-ство* у српском језику има и свој аломорф *-тво*. Иван Клајн га погрешно издваја и погрешно бележи као *-штво*. „То може бити после основа са завршетком на *-к* (*рођаштво*, *чов[ј]ештво*, *власништво*), на *-г* (*друштво*, *мноштво*), на *-ц* (*тужилаштво*, *удовиштво*), на *-ч* (*издаваштво*, *стрелаштво*), на *-ж* (*лупештво*), на *-з* (*вистештво*), а наравно и после основа које већ имају *-ш* на крају (*секташтво*, *усташтво*, *мекуштво*)” (Клајн 2003: 185). – У свим овим и многим другим сличним изведеницама аломорф је *-тво*, а *ш* је део творбене основе. То је добро уочио и објаснио М. Стевановић: међу именицама на *-ство* „има повећи број именица у којих немамо наставак *-ство*, већ се оне завршавају на *-штво*. Али сугласник *ш* овога завршетка припада општем делу тих изведених речи, а не њихову наставку; он је постао од неког задњонепчаног сугласника којим се завршавао тај део и који је, налазећи се у предгласовном положају где се палатализовао, постао сугласником *ш*. Ако је то био сугласник *х*, као у *сиромахъ-*, он је једноставно прешао у *ш*, а ако је пак био *г*, као у *многъ-*, или *к*, као у *јунакъ-*, прелазио је прво у *ж*, односно у *ч*” (Стевановић 1970: 512). – Дотле је све тачно, али надаље се и код њега јавља непрецизност: „А ова последња два предњонепчана сугласника у таквом положају су се упрошћавала и свела се коначно на *ш*, иза кога је сугласника *с* од наставак *-ство* нестало, да се у резултату свих тих гласовних промена место наставак *-ство* добије завршетак *-штво*” (Стевановић 1970: 512). – Ваља приметити, прво, да се два предњонепчана сугласника (*ж* и *ч*) нису у том положају „упрошћавала и свела се коначно на *ш*”. Сугласник *ж* се није упрошћавао, него се напросто асимиловао по звучности (*ч* се као африката јесте упрошћавао губљењем експлозивног елемента, али не испред *с* него испред *т*). Даље, у *јуначьство* није се *с* из суфикса *-ство* губило иза *ш* него иза *ч*, а само *ч* се испред *т* (у групи *-чт-*) упростило у *ш*.

Дакле, аломорф је *-тво* и јављао се иза различитих завршетака творбене основе услед различитих гласовних алтернација. Све ћемо то показати на прикупљеном материјалу и, разуме се, у главним цртама:

с : ш аутоном^аштво, велик^аштво, зелен^аштво, кајак^аштво, лакт^аштво, парол^аштво, роб^аштво, уст^аштво и уст^аштво, цициј^аштво;

Све се ово може показати и на примерима суфиксних деривата именичког суфикса *-ство*: док је *гљиварство* било у деривационом односу са *гљивар* „онај који бере и продаје гљиве”, могло је значити само једно: посао гљивара, тј. браће и продају гљива. Али када *гљиварство* значи „грана науке, знаности која се бави проучавањем гљива”, не може се никако довести у везу (деривациони однос) са *гљивар* него само са *гљива*. Или: кад је *говедарство* значило чување говеда, посао говедара, могло је бити само у деривационом односу са *говедар* „онај који чува говеда”, међутим, у значењу „гајење говеда као привредна грана”, изведеница *говедарство* не доводи се у везу са *говедар* него са *говед(а)* и суфикс није *-ство* него *-арство*. Исто тако: кад се изведеница *козарство* разложи на творбене морфеме *козар-ство*, у деривационом је односу са *кодз̄ар* „настир који чува козе” и има значење „посао козара, чување коза”, али у значењу „гајење коза као привредна грана сточарства” изведеница *козарство* може бити само у деривационом односу са *коз(а)* и творбено се разлаже на морфеме *коз-арство*. Као што се види, код свих тих (и њима сличних) именица ново значење доводи до новог деривационог односа, према новој мотивној речи, и до новог морфемског разлагања на творбену основу и наставак. Другим речима, именице са суфиксом *-ство* су у свим овим и сличним случајевима значењски везане за мотивне речи *nomina agentis* са суфиксом *-ар*. Нова значења настају у новим деривационим односима – не са изведеницама на *-ар* него са речима од којих су начињене – и неминовно траже нову морфемску прераспodelу – нису изведене суфиксом *-ство* него *-арство*. Тако је и код осталих деривата суфикса *-ство* – да се не понављамо. Остаје само да их наведемо и потврдимо примерима из Речника Матице српске.

-арство: **бродарство а.** привредна грана која обавља превоз путника и робе водом; рад са бродовима, бродарење. **б.** бродови, бродовље; бродарска струка; **бујичарство** рад на уређењу бујица; **винарство с 1.** наука о производњи и прерађивању вина. **2.** привредна делатност, грана привреде која се бави производњом и прерађивањем вина; **виноградарство с** пољопривредна грана која се бави гајењем винограда; наука о гајењу винограда; **воћарство и вђћарство с 1.** гајење воћа. **2.** грана привреде која се бави гајењем воћа; **дрварство с** наука о дрвету; **живинарство с** гајење живине као привредна грана; **коњарство с** узгајање коња као грана народног господарства, народне привреде; **кудељарство**, ијек. кудјељарство с производња кудеље као грана привреде; **кунићарство** и **кунићарство с** одгајање кунића као привредна грана за добивање меса и крзна. **ланарство с** гајење и прерада лана; **ливадарство** и **ливадарство с** пољопривредна грана у оквиру сточарства која се бави гајењем и искоришћавањем ливада; **маслинарство с** гајење маслина као грана привреде; **млекарство**, ијек. мљекарство, с производња млека и млечних производа као грана привреде; **новчарство с** новчани послови, новчане ствари, трговање новцем; **овчарство с** гајење, узгој оваца као привредна грана; **перадарство**

с гајење перади; **пиланárство** с прерада дрвета у полуфабрикату помоћу пилана; **платнárство** с индустрија платна; **поврћárство** с = повртарство. гајење поврћа као грана пољопривредног господарства, баштованство; **пчелárство** с гајење пчела (ради добијања меда и воска) као привредна грана; **рãнárство** и **ранárство** с вештина лечења рана, видарство; **свилárство** с рад на гајењу свилених буба, предењу и ткању свиле, свиларска индустрија; **солárство** с производња соли; **стаблárство** с грана привреде која се бави гајењем шуме; **стаклárство** с занатска и привредна грана која се бави израдом и обрадом стакла, стаклене робе; **старинárство** с **1.** трговина старинама. **2.** испитивање старина, археологија; **цвећárство**, ијек. цвјећárство, с грана пољопривреде која се бави гајењем цвећа, цветарство; **шљивárство** с агр. гајење шљива; пољопривредна грана која се бави гајењем шљива; **шумárство** с пољопривредна грана која се бави гајењем и коришћењем шума; наука о гајењу шума;

-анство: **величáнство** и **величáнство** **1.** узвишеност, величина. **2.** титула који се даје владару; **владичáнство** и **владичáнство** с **1.** служба и достојанство владике. **2.** у црквеној управи подручје којим управља владика, епархија; **девичáнство** и **девичáнство** стање девице, полна неповређеност, невиност; **језичáнство** с индив. укупност језичног блага; **кућáнство** и **кућáнство** с **1.** оно што се у пословима односи на кућу, кућни послови, кућно господарство. **2.** кућна имовина, покућство; **месијáнство** с месијанизам; спасилачка, избавитељска улога; **мужáнство** с поет. доба мушке зрелости; достојанственост и одважност зрелог човека; **мухамедáнство** с исламска вероисповест, ислам, муслиманство; **покућáнство** и **покућáнство** с покућство; **полубожáнство** с полубог. [полубог **1.** у античкој митологији божанство нижег реда ... **2.** врло моћан човек]; **пророчáнство** и **пророчáнство** с = пророштво **а.** према схватању разних религија способност прорицања будућих догађаја као надахнуће божје. **б.** оно што је пророковано, предсказано да ће се догодити **в.** предвиђање онога што ће се догодити на основу познатих чињеница, из којих се може закључити будући развитак појава, догађаја, прогноза; **сведочáнство** и **сведочáнство**, ијек. свједочáнство и свједочáнство, с **1. а.** податак, чињеница или докуменат којим се утврђује истинитост нечега, доказ, потврда нечега. **б.** текст, исправа са одређеним подацима који могу послужити као званични доказ или потврда за нешто, докуменат. **2.** писмено уверење о постигнутом успеху које школа на крају године даје ученику. **3.** исказ, изјава, сведочење, тврђење; **супружанство** с брачно стање, супружништво; **човечáнство**, ијек. човјечáнство, с сви људи, људски род, свет; **шепртљáнство** с особина онога који је шепртља, неспретност, неумешност; невешт, неспретан поступак, неспретно пословање, шепртљанија;

-инство: **брáтáнство** **1.** в. братимство. **2.** братовиштина. **3.** наслеђе од брата; **гáздáнство** и **газдáнство** с **1.** имање, својина. **2. а.** привреда. **б.**

пољопривредно имање, добро; гoстѝнство с гoстински односи, пријатељски односи; пријатељство [РСАНУ]; дeдѝнство заст. 1. в. дeдовина (1) [имање наслеђено од дедова, дeдовско наслеђе, наследно имање]. 2. в. дeдовина (2) [завичај, домовина, oтаѝбина]; жeнѝнство с 1. имовина коју жена уноси у брак или касније наследи, мираз. 2. женске одлике, женственост; мајѝнство и мајѝнство с в. материнство; маѝтерѝнство и матерѝнство с 1. осећање мајке према детету; стање жене мајке; трудноћа. 2. имање наслеђено од мајке; маѝхeхѝнство с положај жене-маћехе; особина маћехâ, немилосрдност, грубост; нâшѝнство с оно што је наше [Вук Рј.]; ђѝнство и очѝнство с 1. крвна веза између оца и деце, порекло од оца. 2. очевина; пâшѝнство и пâшѝнство с 1. чин, достојанство паше. 2. наслеђе од паше; сeстрѝнство с 1. део који сестра поред браће добива као наследство. 2. склапање посестримства, сестримљење; пријатељска веза међу посестримама или блиским женским особама уопште, присно другарство; ћѝфѝтинство с ћѝфѝтинско схватање и поступање.

-аштво: големâштво особина онога што је големо; фиг. лудило величине (: голем); стâрâштво с питања (друштвена, медицинска и сл.) везана за старост, старе особе (: стар); стрeљаштво с а. стрeљање. б. спортска грана у којој се из пушке или пиштоља гађа у нарочите мете (: стрeљ-ати).

Наша грађа не потврђује постојање других деривата суфикса *-ство*, али не зато што „наспрам њих као основа увек постоји *po men agentis* на *-тељ*, на *-лац* односно на *-âp*” (Клајн 2003: 185). Наиме, по нама, није услов за настајак суфиксних деривата да наспрам њих не постоје *po mîna agentis* него да је изведена именица развила ново значење које је у творбеној анализи не доводи у везу са *po mîna agentis* него са основним именицама од којих су *po mîna agentis* изведене. Конкретно: *живинарство* је изведено суфиксом *-арство* не зато што не постоји реч *живинар* него зато што творбено значење („гајење живине као привредна грана”) не дозвољава да се изведеница *живинарство* доведе у везу са *живинар* него само са *живин(a)*. Узгред да приметимо, не објашњава И. Клајн настанак „сложеног суфикса” *-анство* исправно: није *-анство* пренето из речи *достојанство*, *пијанство* јер су те изведенице у творбеном односу са придевима *достојан* и *пијан* и само са њима, а тај однос издваја и може да издвоји само суфикс *-ство*. Иначе, да и то нагласимо, за издвајање суфиксних деривата није довољно само ново значење. Примера за то има много међу именицама на *-ство*: **гoсподâрство с 1. власт, влада; владање. 2. а. управљање имањем, добрима, економијом. б. привреда (кућна, пољска, шумска и др.). в. имање, посед (обично земљишни); жандâрство с 1. а. служба у жандармерији. б. жандармерија. 2. особина жандар(м)а, суровост, бездушност** и сл. И овакве именице су могле добити и добиле су нова значења, али се из њихових мотивних речи не може издвојити *-ар* и перинтегрисати са *-ство*. Два су, дакле, по нама, услова неопходна да би се издвојио и осамоста-

лио суфиксни дериват: један је да дође до промене значења изведенице и да то ново значење захтева нови деривациони однос, а други је да је мотивна реч изведенице такође, за наше језичко осећање, изведена реч. Тако се дериват *-арство* могао издвојити из *бродарство*, *коњарство*, *шумарство* и сл., али не из *господарство*, *жандарство* и сл. Притом ништа не смета што у језику постоје именице *бродар*, *коњар*, *шумар*, важно је само да ново значење не доводи изведенице *бродарство*, *коњарство*, *шумарство* у деривациони однос са њима него са основним речима *брод*, *коњ*, *шума*.

Суфиксни синоними. Именице изведене суфиксом *-ство* имају према себи подоста изведеница са различитим суфиксима а од исте основе. Или, исто то али друкчије речено, суфикс *-ство* има синонимне суфиксе са истим или сличним значењем: *-ура*: адвокатство – адвокатура (: адвокат), литература – литератство (литерат), командантура – командантство (командант); *-итина*: балканство – балканштина (Балкан), сиромаштво – сиромаштина (сиромах), лукавство – лукавштина (лукав), прљавство – прљавштина (прљав), лупештво – лупештина (лупеж), грубијанство – грубијанштина (грубијан); *-изам*: бандитство – бандитизам (бандит), вандалство – вандализам (вандал), епикурејство – епикуреизам (епикуреј), идиотство – идиотизам (идиот), илирство – илиризам (илир/и/), паразитство – паразитизам (паразит), патриотство – патриотизам (патриот/а/), радикалство – радикализам (радикал), херојство – херојизам (херој); *-ина*: беговство – беговина (бегов), *-је*: безверство – безверје (без вере), безумство – безумље (без ума), бешчинство – бешчине (без чина), лицемерство – лицемерје (лицемер); *-ија*: браварство – браварија (бравар), коларство – коларија (колар), лончарство лончарија (лончар), мегаломанство – мегаломанија (мегаломан), решетарство – решетарија (решетар), столарство – столарија (столар), тиранство – тиранија (тиран/ин/), *-ат*: епископство – епископат (епископ); *-лук*: женкарство – женкарлук (женскар), хрсуство хрсузлук (хрсуз), чапкунство – чапкунлук (чапкун); *-ост*: лакомство – лакомот (лаком), ленство – леност (лен), прљавство – прљавост (прљав), свирепство – свирепост (свиреп), својегластво – својеглавост (својеглав), суверенство – сувереност (суверен), *-ерија*: полтронство – полтронерија (полтрон).

Као што се види, овде смо издвојили само творбене синониме од исте основе, исте мотивне речи, а изведене именице имају исто или слично значење са изведеницама помоћу суфикса *-ство*. Овом приликом не улазимо у замршене теоријске проблеме синонимије, нити пак у различите поделе и врсте синонима (о томе в. Драгићевић 2007: 244–264). Желели смо само да потврдимо постојање и других изведеница (са другим суфиксима) од исте творбене основе, а значе исто или слично што и оне са суфиксом *-ство*. Ова синонимност је различито приказана у РМС (при чему не искључујемо ни манир лексикографа, напротив): 1) **адвокатство с адвокатура, вандалство с вандализам, идиотство с идиотизам, илирство с илиризам, лицемерство,**

ијек. *лицемјерство* с *лицемерје*; 2) **балкánство** с и **балкánштина** ж в. *балканизам*; 3) **сирòмаштво** и **сиромáштво** с, **сирòмаштина** и **сиромáштина** ж 1. *стање онога који је сиромах, немаштина, оскудица неопходно потребних средстава за живот, беда*. 2. *недовољност, оскудица у чему, оскудност, безначајност чега*. 3. *сиромашан, убог, жалостан спољашни изглед*. 4. *сиромаси, сиротиња*. 5. *сиромашина имовина, сиротиња* [Свих 5 значења! – МС]; 4) **бандíтство** с в. *бандитизам*, **бèзумство** с рус. в. *безумје*, **лакóмство** с в. *лакомост*, **лénство**, ијек. *лијенство*, с в. *леност*; 5) **епикурéјство** с = епикуреизам, **херóјство** с = хероизам, **бравáрство** с = браварија, **женскáрство** с = женскарлук; 6) **паразítство** с *паразитизам* (2). [„појава кад неко живи од туђега рада, на рачун другога”]; 7) **патрiотство** с заст. в. *патриотизам*; 8) **радикáлство** с. *радикалност; радикализам*; 9) **бèговство** с *звање и достојанство бега; земља и област једног бега, беговина, беглук*, **полтрóнство** с *својство и поступци полтрона, полтронерија*.

Значења. Основно значење изведених именица суфиксом *-ство* од именичких основа је особина појма означеног мотивном речи. За нас је ово разумљиво с обзиром на порекло суфикса *-ство* (од односних придева на *-скъ* и именичког суфикса *-тво*). Касније су ове именице развиле и многа друга значења – апстрактна а и конкретна. Тако ћемо их и поделити – прво на две основне групе: са апстрактним и са конкретним значењем, а у оквиру њих – на неколико различитих група са блиским, сличним значењима.

I **Апстрактна значења:** 1. **о с о б и н а:** а) *особина особе, појединца:* блèферство, богомóљство, ведòгоњство, великáнство, ветропíрство, грубијáнство, декадèнтство, дисидентство, другáрство, женскáрство, зулумћáрство, идиòтство, интриганство, истòричáрство, јарáнство, каћипéрство, комедијáнство, лицемéрство, нàздравичáрство, позéрство, политикáнтство, полтрóнство, полутáнство, профитéрство, пúргерство, рутинéрство, свезнадáрство, сýлецијство, скòројевићство, слабíћство, слугерáњство, снагáтòрство, сплеткáрство, трубадúрство, фразéрство, фукáрство и фúкарство, халуцинáторство, херóјство, хòхштаплéрство, хулигáнство, чапкúнство, цèнтлменство, шарлатáнство, шéретство и шèретство, шкр́тичáрство, шпекулáнтство, шпијúнство, штрéберство; б) *фиг., метафорична значења:* ајгíрство с *особина ајгира*; *фиг. похотљивост, путеност.* звéрство и звèрство, паразítство, скòтство, животињство и живòтињство 2. *дивљаиство, суровост, грубост;* в) *својство, одлика:* арбáнаштво, балкáнство, вандалство, јеврéјство, мађáрство и мађáрство, талијáнство, хрвáтство; г) *немање нечега:* бèзвèрство и безвèрство, бèзумство; д) *нагон:* месождéрство; **ђ) дух, карактер:** наполеóнство, револуционáрство, русофíлство; е) *однос, веза:* пòбратíмство и побратíмство, покрòвительство и покровитељство, пòсестрíмство, рòдбинство и рòдбинство, рòдителство, сáбратство; ж) *поступци:* пустòлòвство и пустолòвство, факíнство; з) *политичка припадност:* радикалство, реакционáрство; 2. **с т а њ е:** а) *стање*

у држави, друштву: бескраљство; **б**) *стање, живот*: бећарство, боёмство, буржујство, зётство, чергарство; **в**) *стање, својство појединца*: бђгљство, визионарство, голаћство, дѐмбелство, пђдстанарство и подстанарство, покђјство, сирђтђњство и сирђтђњство, сѹстанарство и сустанарство, убогарство, цивђлство, шѐгртство; **г**) *част, титула*: грђфовство, лђрдство; **д**) *дух и схватање*: догматичарство, лѐвичарство, лутеранство, мађарђнство; **ђ**) *припадност*: држављђнство и држављђнство; **е**) *доба живота*: младђћство; **ж**) *вероисповест*: муслиманство, патарѐнство, унђјатство; **з**) *став*: опозиционарство; **и**) *подјармљеност, потчињеност*: рђпство; З. р а д: **а**) *позив, посао*: адвокатство, админђстраторство, аквизитѐрство, баждарство, баштовђнство, видарство, вратарство, гѹсарство и гусарство, двђранство, драгѹљарство и драгуљарство, живодѐрство, зубарство, кђматарство, каменарство, каскадѐрство, књђжничарство и књђжничарство, кобђсичарство, кђнобарство и кђнобарство, контролђрство, крчмарство, лугарство, менађѐрство, мисионарство, мљђнарство, нђдничарство, нђдрилекђрство и надрилекђрство, новинарство и нђвинарство, одгђјитељство, пѐчђлбђрство и печалбђрство, пиварство, пђвничарство, писарство и пђсарство, подрумарство и пђдрумђрство, покућарство и пђкућђрство, пђсластичарство и посластичарство, поштарство, рђтарство и ратарство, рибарство и рђбарство, рударство, сваштарство, секретарство, сладичарство, сплаварство, стругарство, фарбарство, хѹсарство и хусарство, чђбанство и чобђнство, штампарство; **б**) *звање и достојанство*: архимандрђтство, барјактарство, бѐговство, бригадђрство, владарство, жупђнство, ђгуманство и ђгумђнство, канцеларство, кардиналство, командђрство, комесарство, мандарђнство, маршалство, муфтђјство и муфтђјство, пђпство, плѐмићство, пђджупђнство, прђфесорство и професђрство, рѐкторство, рђтерство, свѐтитељство, сѐнђторство, сердарство; **в**) *занат*: бачварство, браварство, ваљарство, вунарство, грнчарство, дрвђдѐљство, зидарство, златарство, јувелирство, клѐсарство и клесарство, клобучарство, ковинарство, кожухарство, коларство, кђритђрство и коритарство, корпарство, котларство, крзнарство, лђвничарство, лончарство, месарство, ножарство, обућарство и ђбућарство, опанчарство и ђпанчарство, плетарство и плѐтарство, рукавичарство, сапунарство, седларство, столарство и стђларство, тапетарство, тесарство, токарство, ћилимарство, ужарство, цигларство, чђсђвничарство и чђсђвничарство, чизмарство, чђпкарство и чипкарство; **г**) *учење*: богђмђлство, богѹмђлство, епикурѐјство, мђјсијевство; **д**) *уметност*: вајарство, кипарство, сликарство и сљђкарство; **ђ**) *вештина*: врачарство, гатарство, јѐдриличарство, мађђничарство, ђрађорство, падђбранство; **е**) *чин*: генералство, капетђнство, кђплђрство и капларство, мајђрство, официрство, пђдбђнство; **ж**) *дужност у некој ситуацији*: девѐрство и девѐрство; **з**) *служба*: деловђђство и дѐловођство, дђректђрство, кђнзулство и кђнзулство, пђзитѐљство и пазитѐљство, пандѹрство, хѹсарство и хусарство, цѐнзорство и цѐнзорство; **и**) *поступак*: капитѹланство и капитуланство, лђхвђрство и лихвђрство, мегаломђнство и мегалђмђнство,

паничарство, штеточинство и штеточинство; **ј**) *предузимљивост*: новаторство; **к**) *склоност*: парничарство; **л**) *саучесништво*: партнерство и партнёрство; **љ**) *врста спорта*: планинарство, смучарство; **м**) *владање*: регентство.

II Конкретна значења: 1. Збирно, колективно: **библиотекарство** 2. зб. *библиотекари, божјаштво 2. зб. *божјаџи, брагство и братство*. 4. **а.** цркв. *калуђери, редовници једног манастира, самостана или истог калуђерског, редовничког реда, британство с 1. зб. *Британци, водство с = вођство 2. зб. *скуп вођа, грађанство и грађанство* с 1. зб. *грађани једног града, друштво 2. *ограничен слој људи који сачињавају ужу заједницу на основу сталешких, класних и сл. разлика*. 3. *скуп људи који живи заједно или се често скупља ради заједничког посла, забаве, разоноде и сл.* 4. *удружење или заједница људи који су себи поставили какав заједнички задатак или циљ, а везани су међу собом друштвеним приликама*: акционарско ~, деоничарско ~, спортско ~ ... 5. *рој пчела, епископство* с = епископат. [1. *скуп епископа у земљи*], **жёнство** 2. зб. *жене, женски свет, животинство и животинство 1. зб. *животиње, животињски свет, жидовство б.* (Жидовство) зб. *Жидови, југославенство 2. (Југословенство) *скуп свих Југославена, јункерство 2. *скуп јункера, кумство* 3. зб. *кумови, људство* с 1. **а.** *људи у оквиру неке заједнице, (целине, скупа), неке војне или др. јединице, људски састав; жива сила*. **б.** *људи који служе на одређеном оруђу, машини, броду и сл., посада*. 2. *људско мноштво, народ, свет*. 3. *заст.* **а.** *људски род, човечанство*. **б.** *народ, нација, поповство 2. *скуп попова, свеиштенство, ренегатство 2. зб. *ренегати, славенство б.* (Славенство) *сви Славени, српство б.* (Српство) *српски народ, сви Срби, старешинство 2. **а.** *скуп старешина, руководиоци, руководићи кадар, студентство* с 1. зб. *студенти, суседство и суседство, ијек. сусједство и сусједство 2. зб. *суседи, укућанство* с 1. зб. *укућани, хришћанство и хришћанство 2. зб. *хришћани, хришћански свет, заједница хришћана, цинцарство* с 1. *цинцарски свет, цинцарски народ, чланство 2. *скуп чланова једнога друштва*.*************

духовништво и **духовништво** 1. *скуп духовника, свеиштенство, ђаштво 1. зб. *им. од ђак, земљорадништво* зб. *земљорадници, исељеништво б.* зб. *исељеници, козаштво* зб. *козаџи, кулаштво и кулаштво кулаџи, монаштво и монаштво 1. зб. *монаси, надстојништво и надстојништво б.* *скуп, више надстојника, научењаштво и научењаштво 2. зб. *научењаџи, петоколонаштво 1. *скуп петоколонаша, правништво 2. зб. *правници, радништво* зб. *радници, стручњаштво 2 зб. *стручњаџи, трезвењаштво 2. *трезвењаџи, уредништво 1. *група људи који врше уређивање новина ..., усташтво и усташтво 2. *мноштво, велики број усташа, часништво* зб. *скуп часника, четништво 2. зб. *четници*; 2. **Посед, имање**: **властелинство** с 1. *властелински посед, властелство с = властеоство 1. *властелски посед, господарство* 2. **в.** *имање, посед (обично земљишни), губернаторство 2. *област, покрајина којом управља губернатор, домаћинство* 2. *дом као привредна, економска целина, царство 2. *царевина (1)*;*************

хѐрцештво област којом влада херцег; 3. Сталеж: **властелинство 2.** *сталез властелина, властелини, властѣлство с =* властеоство **2.** *властелински сталез, господство 2.* *господа, господска класа, грађанство и грађанство 2.* *грађанска, буржоаска класа, грађански сталез, трговинство и трговинство 2.* *трговачки сталез, трговци, учитељство и учитељство с 1.* *учитељи (као колектив), учитељски сталез;*

редовништво б. *редовнички сталез, сељаштво сељаци као друштвени сталез, класа, сталештво заједница појединих сталеза, чиновништво и чинбвништво 2.* *зб. чиновнички сталез, чиновници, читалаштво скуп читалаца, читаоци;* 4. Установа, објекат: **кмѣтство и кмѣтство 2.** *установа средњовековног порекла и феудалних социјалних односа ... угоститељство и угоститељство 2* *угоститељски објекти.*

заповедништво 2. *установа која издаје заповести, надзорништво и надзорништво 2.* *установа канцеларија, надстојништво и надстојништво в.* *канцеларија, уред у коме се обављају надстојнички послови, намесништво 2.* *намесничка канцеларија, намеснички уред, повереништво 1.* *установа којој је на челу повереник, представништво 2.* *установа која заступа нечије интересе, тајништво установа којој је на челу тајник, тајнички уред.*

Изведенице суфиксом *-ство* чије су мотивне речи придеви (описни придеви) увек значе особину приписану особи а дефинисану мотивним придевом: *богатство* (: богат), *лукавство* (лукав) и сл. Таквих изведеница нема много. О њима је у раду већ било речи и било би сувишно понављати или што додавати.

Закључне напомене. Именице изведене суфиксом *-ство* у савременом српском језику имају велику продуктивност, што поред бројности показују и широка лепеза значења и осамостаљивање нових деривата основног суфикса. Најчешће су у деривационом односу према именицама, што је разумљиво и с обзиром на порекло овог суфикса (на односне придеве са суфиксом *-skъ* додат је именички суфикс *-tvo*: *dět-sk- + -tvo > dět-s(k)tvo*). Такво порекло објашњава и основно значење *особина својствена мотивној именици*, из којег су се временом развила и многа друга значења. Када су мотивне именице и саме биле изведене, променом значења долазило је до промене деривационог односа и перинтеграције. тј. издвајања суфиксних деривата: *говедарство* у значењу „чување говеда, посао говедара” творбено се доводи у везу са *говедар* „чувар говеда” и морфемски се разлаже на *говедар-ство*, а у промењеном значењу „грана привреде” мења се и деривациони однос и творбена структура: *говедарство* и сл. Суфикс *-ство* има и аломорф *-тво* (*јунаштво, витештво* и сл.), настао као последица различитих гласовних алтернација, а понекад га погрешно издвајају као *-штво* (мада је *-штво* увек и само фонемски завршетак у којем је *ш* увек део творбене основе). И док суфиксни аломорф увек значи

исто што и основни суфикс, суфиксни деривати увек значе нешто друго, што је, уосталом, и услов њихова настанка.

ЛИТЕРАТУРА

Бабић 1986: Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb: JAZU, Globus.

Белић 2000: Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик, Наука о грађењу речи* (Изабрана дела Александра Белића, т. 14), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Бошковић 2000: Радосав Бошковић, *Основи упоредне граматике словенских језика*, Београд: Требник.

Вондрак 1924: Wenzel Vondrak, *Vergleichende slavische Grammatik I Lautlehre und Stammbildungslehre*, Göttingen.

Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.

Клајн 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику /2*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Матица српска.

Маројевић 1983: Радмило Маројевић, *Суфикс -sk- у посесивној функцији у руском језику (у историјском развоју и данас)*, ЈФ ХХХИХ, Београд, стр. 159–178.

Маројевић 1985: Радмило Маројевић, *Посесивне изведенице у староруском језику*, Београд: Филолошки факултет.

Меје 1951: А. Мейе, *Общеславянский язык*, Москва: Издательство иностранной литературы.

Николић 2000: Мирослав Николић, *Обратни речник српског језика*, Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ.

Скок 1973: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika III*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Стакић 1988: Милан Стакић, *Деривациона фонетика именица и придева у јужнословенским језицима*, Београд Филолошки факултет Београдског универзитета.

Стевановић 1970: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Београд: Научна књига.

Хабургаев 1986: Г. А. Хабургаев, *Старославянсий язык*, Москва: „Просвещение”.

Цейтлин 1986: Р. М. Цейтлин, *Лексика древнеболгарских рукописей*, София: Издательство болгарской академии наук.

СУФФИКС *-СТВО* ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В настоящей работе автор попытался комплексно описать и объяснить один из самых продуктивных суффиксов имен существительных в современном сербском языке – суффикс *-ство*. Рассматривается также: происхождение данного суффикса, значения имен существительных, которые с его помощью образуются, мотивные слова, с которыми он находится в деривационном отношении, суффиксы-синонимы, а также алломорф *-тво* и дериваты суффикса *-ство*: *-арство*, *-анство*, *-инство*, *-аштво* (причины и способы их выделения). Работа строится на материале шеститомного словаря «Речник српскохрватскога књижевног језика» Матицы сербской.

Ключевые слова: суффикс *-ство*, алломорфы, дериваты, производные слова, словообразовательная структура, значения, деривационные отношения, мотивные слова, имена прилагательные, имена существительные.

М. В. Стакич